

KİTAP TAHLİLİ

Yıldız DEVECİ BOZKUŞ
TRT 6 Kanal Koordinatörlüğü
yildizdeveci@gmail.com

TARİH BOYUNCA TÜRK VE ERMENİ İLİŞKİLERİ

Yayına Hazırlayanlar: Türk Japon Vakfı

Ankara, Türk Japon Vakfı Yayınları, 2009, 204 Sayfa.

17 Ocak 2009 tarihinde Türk Japon Vakfı tarafından, 19 Kasım 2008’de vefat eden Emekli Büyükelçi Gündüz Suphi Aktan anısına “Tarih Boyunca Türk ve Ermeni İlişkileri” konulu bir panel düzenlenmiştir. Panelde akademisyenlerin yanı sıra diplomatlar, parlamenterler, yazarlar ve daha bir çok farklı kesimden katılım gerçekleşmiş ve panele katılan konuşmacıların makaleleri “Tarih Boyunca Türk ve Ermeni İlişkileri” adlı eser olarak Türk Japon Vakfı tarafından yayınlanmıştır.

Panelin açılış konuşmaları Büyükelçi Aktan’ın 2001 yılında İzmir Ege TV’deki konuşması ile başlamıştır. Söz konusu konuşmasında “soykırım” kavramının hukuki ve psikolojik boyutu üzerinde duran Aktan, soykırım iddiasında bulunan Ermenilerin bugüne kadar hukuki yollara başvurmamış olmalarının nedenini bu konuda bir netice elde edemeyeceklerini bilmelerine bağlamaktadır. Aktan ayrıca 1915 olaylarının soykırım olarak nitelendirilebilmesi için “yok etme kastı, sîyasi olmayan bir grubun yok edilmesi ve ırkçı bir nefretin” yani bir antisemitizmin söz konusu olması gerektiğine işaret ederek bu özelliklerin hiç birinin Osmanlı’da mevcut olmadığını aksine Ermenilerin söz konusu dönemde millet sistemi içinde Millet-i Sâdika olarak yaşadığına değinmiştir.

Büyükelçi Sayın Aktan’ın, İzmir Ege TV’deki konuşmasının ardından oğlu Uygur ve kızı Nazan Aktan ile Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ali Birinci de söz alarak bir baba ve düşünce adamı olarak Sayın Aktan’la ilgili duygu ve düşüncelerini dile getiren kısa birer konuşma gerçekleştirmişlerdir. Açılış konuşmasında söz alan bir diğer isimde TBMM Başkanı Köksal Toptan olmuştur. Toptan, Büyükelçi Aktan’ın özellikle de Ermeni sorunu konusunda yapmış olduğu çalışmaların genç kuşaklara ders olarak okutulabilecek nitelikte önemli ve yararlı olduğu üzerinde durmuştur.

7 ayrı bölümden oluşan eserin birinci oturumunda TTK Ermeni Araştırmaları Masası Başkanı Prof. Dr. Kemal Çiçek, Siyaset Bilimi Profesörü Dr. Hikmet Özdemir, Emekli Büyükelçi Dr. Bilal Şimşir, Avrasya İncelemeleri Merkezi Başkanı Emekli Büyükelçi Ömer Engin Lütem, Emekli Büyükelçi Dr. Şükrü Elekdağ ve Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muhiddin Özdirim söz almışlardır.

“1914 Yılına Kadar Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Ermeniler” başlıklı makalesinde Kemal Çiçek, Ermeni sorununu tarihi açıdan başlangıçtan günümüze değerlendirerek, Ermenilerin tehcir sırasında hangi koşullarda yolculuk yaptıklarını, bir dönem Taşnaklarla İttihat ve Terakki Partisi’nin nasıl ortak hareket ettiklerini ve 1915’e gelinceye kadar İttihat ve Terakki Partisinin Ermenileri sürgün etmek gibi bir politikalarının bulunmadığına geniş yer vermiştir.

Prof. Dr. Hikmet Özdemir ise “Tehcir ve Takip Eden Olaylar” başlıklı bildirisinde bütün devletlerin bölgeyle ilgili savaş hedeflerinin bilinmesi gerektiğine dikkat çekerek, 1915 tarihli zorunlu göç kararının sadece bir güvenlik tedbiri olduğunu belirtmiştir. Prof. Özdemir ayrıca güvenlik kararı uygulaması sırasında 1915 yılı sonbaharından itibaren özellikle yollarda kafilere kötü davranışlarda bulunduğu tespit edilen görevlilerin hükümet tarafından kurulan tahkik heyetleri aracılığıyla suçlarının araştırıldığı ve ihmali olan görevlilerin tamamının cezalandırıldığına yer vermiştir.

“1920’den Günümüze Ermeni Olayları ve Ermeni Terörü” başlıklı bildirisinde Emekli Büyükelçi Bilal N. Şimşir de günümüzde “soykırım” ve “Ermeni katliamı” olarak yer alan bu iddiaların 1920 ve 1921’li sözcük olarak henüz kullanılmadığını belirtmiştir. Ayrıca söz konusu yıllarda “Ermeni katliamı” iddialarının İngiliz Başsavcılığı tarafından da araştırıldığı ancak bu iddiaları ispatlayacak deliller bulunamadığından Malta sürgünlerinin ve dolayısıyla Türkiye’nin daha 1921 yılında bile temize çıktığına işaret etmiştir.

Sayın Şimşir Ermeni meselesinin hukuki olarak da yıllar önce Gümrü, Moskova ve Kars Antlaşmalarıyla tamamen çözüme kavuşturulduğunun altını çizerek, 1905’ten 1970’li yıllara dek devam Ermeni terör faaliyetlerine de değinmiştir. Sultan Abdülhamit’e yapılan suikast ile Berlin ve Roma suikastlarına da yer veren sayın Şimşir, Ermenilerin Atatürk ve İsmet Paşaya yönelik de birtakım suikast girişimlerinde bulunduğunu ancak bunlarda başarılı olamadıklarını belirtmiştir.

Avrasya İncelemeleri Merkezi Başkanı Emekli Büyükelçi Ömer Engin Lütem ise “1990 Yılından Bugüne Türkiye-Ermenistan İlişkileri” başlıklı bir bildiri sunmuştur. Türkiye-Ermenistan arasındaki sorunların temelinde ilk başlarda Ermenistan’ın Türkiye’nin toprak bütünlüğünü tanımaması ve soykırım iddialarının yer aldığını ancak zamanla iki ülke arasındaki sorunlara Karabağ

meselesinin de eklendiğini ve Türkiye'nin bunun üzerine Ermenistan'la olan sınırlarını kapattığını belirtmiştir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin Ermenistan yönetiminin değişimi ile de birtakım değişimler geçirdiğine değinen sayın Lütem, Ter Petrosyan ve Koçaryan dönemlerinde iki ülke arasında neden bir uzlaşmanın yaşanmadığına da açıklık getirmiştir. Sarkisyan döneminde ise Ter- Petrosyan ve Koçaryan döneminden farklı olarak iki ülke arasında yoğun müzakerelerin yaşandığına dikkat çeken sayın Lütem, görüşmelerden olumlu bir sonuç alınabilmesi için Türkiye ve Azerbaycan kadar Ermenistan'ın da üstüne düşen görevleri yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Panelde Emekli Büyükelçi sayın Şükrü Elekdağ da, “Günümüzde Ermeni Açılımı ve Çözümü” başlıklı bir bildiri sunarak Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Erivan ziyareti ile iki ülke arasındaki sorunların nasıl çözümlenebileceği hususları üzerinde durmuştur. Sorunun çözümü noktasında meselenin günümüzde artık tarihsel, hukuksal, siyasal kamu oyu oluşturulması boyutlarının da oluştuğuna dikkat çeken sayın Elekdağ, konunun artık bir uluslar arası ilişkiler sorunu niteliği aldığına vurgu yapmıştır. Dolayısıyla sorunun çözümü konusunda da Türkiye'nin bu dört boyutu göz ardı etmeden hareket etmesi gerektiği ve uzun vadeli bir stratejik plan geliştirmesi gerektiğine değinmiştir.

Son konuşmacı Prof. Dr. Muhiddin Özdirim ise Türkiye'de Ermeni meselesiyle ilgili söylenenlerin büyük bir kısmının I. Dünya Savaşı'yla sınırlı olduğuna işaret ederek, Atatürk döneminde sorunun çözümü için atılan adımların çoğu zaman göz ardı edildiğini belirtmiştir. Sayın Özdirim ayrıca Amerikan Kongresi'nin nasıl Milli Mücadele yıllarında General Harbord'a Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan kurma görevi verdiğini ve yine söz konusu dönemde Atatürk'ün General Harbord'la yaptığı görüşmenin detaylarını ön plana çıkaran bir konuşma yapmıştır.

Kitapta ayrıca dinleyicilerin konuşmacılara yöneltmiş olduğu “Soru-Cevap” bölümünün yanı sıra Prof. Dr. Cafer Tayyar Sadıklar'ın konu ile ilgili makaleleri ile Ermeniler tarafından katledilen devlet adamları ve diplomatlar hakkında genel bilgilerin yer aldığı bir bölümün yanı sıra tüm konuşmacıların konuşmalarının yer aldığı bir de DVD bulunmaktadır.